

Mate Zekan

STJEPAN GUNJAČA — BORAC ZA POVIJESNU ISTINU
30. X 1909—6. XII 1981.

Prof. dr Stjepan Gunjača

Foto: Z. Buljević

Napustio nas je akademik dr Stjepan Gunjača, arheolog i povjesničar, stručnjak koji je ostavio neizbrisiv trag u tim znanstvenim disciplinama, stvorivši jedan novi, kritičkiji pristup valorizaciji spomeničke baštine, bilo da je ona arheološkog ili diplomatskog karaktera.

Od svog prvog objavljenog rada 1933. god. pa do zadnjeg trenutka živa je njegova prisutnost na stručnom i znanstve-

nom polju. Smrću akademika dra Stjepana Gunjače nacionalna ranosrednjovjekovna povijest, kojoj je ostavio svoje najopsežnije djelo »Ispravci i dopune starijoj hrvatskoj historiji« u 4 knjige, pretrpjela je nenadoknadiv gubitak. Tu kao i u drugim raspravama, na samo njemu svojstven način znao je uzburkati mirne vode starijoj historiografiji. Uz dužno poštovanje koje je imao

prema prethodnicima, Gunjača se od početka svog djelovanja suprotstavlja dotad uvriježenim spoznajama i argumentirano polemizira o mnogobrojnim teorijama i tezama autoriteta. Žestok i oštar, do kraja principijelan u bici za povijesnu istinu, jetkog pera na neokrektnost, neistinu i nedosljednost, Gunjača nije uvijek bio po volji svojim kolegama.

Starohrvatska arheologija izgubila je izuzetnog muzealca, konzervatora i neumornog terenskog istraživača. Nevjerojatno velikom broju topografskih podataka koje je u sebi nosio Gunjača je tražio potvrdu na terenu, zanemarujući vremenske nepogode i nepristupačnosti položaja. Stoga nije čudno što je njegov lik ostao poznat i u najzabačenijim zaselcima srednjojadranskoj zaleđa.

Duh istraživača osjećao se kod njega najviše u proljeće kad »zemlja miriše«, kako je sam govorio, neodoljivo ga pozivajući da je razgrče i otkriva u njenim grudima spomeničku baštinu tijekom punih četrdeset pet godina. Rezultati tih akcija većim dijelom su sadržani u preko 130 tiskanih bibliografskih jedinica, a stotine spomenika je obogatio zbirku Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, institucije u kojoj je proveo cijeli svoj radni vijek.

Nepokolebljivo je stajao na čelu tog Muzeja, u koji je došao još kao student daleke 1934. god. proživljavajući s njim Scile i Haribde. Nenaklonjenost staro-jugoslavenskog režima i politikanstvo, za koje je Muzej hrvatskih starina jedno vrijeme bio iskorišten, prve su prepreke koje je mladi Gunjača morao savladivati da bi Muzeju povratio pravi značaj i ukazao na njegov znanstveni karakter.

Još teža vremena nastaju za Muzej i njegovog rukovodioca početkom drugog svjetskog rata. Kada je kninska tvrđava, u kojoj se nalazio Muzej, uvrštena u strateški plan, Gunjača uviđa kakvoj je neposrednoj opasnosti izložen spomenički fundus. Stoga na svoju ruku, bez dozvole vlasti NDH, odlučuje u ožujku 1942. da evakuira i spasi nacionalno arheološko blago, pohranivši ga u skrovišta mjesta svog roditeljskog doma u Sinju. Taj čin, njegov slobodarski duh i napredna ideja vežu ga uz narodno-oslobodilački pokret odakle se tokom cijelog rata brine o zaštiti spomenika na terenu. U jesen 1944. godine postavljene su za direktora Arheološkog mu-

zeja u razrušenom Zadru. Tijekom nepune dvije godine boravka u tom napuštenom gradu otvorio je za javnost zbirku Arheološkog muzeja, dok je iz ruševina sakupio raznovrsna kulturna dobra od kojih posebno treba istaknuti bogat knjižni fond kojim se formira Naučna biblioteka.

Omogućivši neophodne uvjete za rad Arheološkom muzeju u Zadru, Gunjača se vraća svojoj prvoj ljubavi, starohrvatskim spomenicima skrivenim u Sinju.

Odlučivši već prije da novi Muzej treba biti smješten u većem centru, u prvom redu u Splitu, počinje nova etapa njegovog životnog puta — borba da se spomenicima osigura reprezentativan izložbeni prostor. Kada je u tome uspio, otvorivši 5. prosinca 1946. g. velebno zdanje Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika na Mejama u Splitu, kao jedan od četiri kapitalna objekta za kulturu SR Hrvatske, već pri kraju svojih zdravstvenih mogućnosti akademik Gunjača daje molbu za odlazak u mirovinu.

Gradu Splitu Gunjača je uz ovaj reprezentativan objekt dao svoj puni doprinos u proučavanju njegove kulturne baštine. Čuo se njegov glas kad se rješavalo pitanje originalne razine pločnika Peristila Dioklecijanove palače, u preseljenju groblja i uređenju Sustipanskog parka, pri atribuciji srednjovjekovnog sarkofaga pripisivanog prvom splitskom nadbiskupu Ivanu Ravenjaninu, o salonitansko-splitskoj crkvi, o splitskim crkvenim saborima, obnavljanju života poslije pada Salone te mnogobrojnim drugim pojavama izravno vezanim za povijest grada Splita i uže regije.

Smrću akademika Gunjače Društvo prijatelja kulturne baštine izgubilo je iskonskog pobornika i suradnika. U svježem mi je sjećanju oduševljenje kojim se prihvatio, iako već dobro narušenog zdravlja, vođenja članova Društva po značajnim povijesnim i arheološkim lokalitetima cetinske krajine, plijeneći njihovu pažnju izuzetnom slikovitošću izlaganja, spontanošću i prisnošću.

Smrću akademika dra Stjepana Gunjače ostala je velika praznina u povijesnoj znanosti, ali ostala su nam i njegova djela kojima će se generacije napajati spoznajama.